

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑՔ

Արևելեան վերջին խնդիրն ու պատերազմը : (Տես երես 226)

1855 — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

17. Քըլ-պուրնուն քանի մը ժամ՝ թշնամեաց կրակին դիմանալէն ետքը՝ դաշնակցաց ձեռքը կ'իյ. նայ. բերդին հրամանատարը Քոշանովից իր բերդապահ զօրքերովը, որոնք ընդ ամենը 1,400 հոգի էին, թշնամոյն անձնատուր կ'ըլլայ. Երկրորդ օրը Ռուսք Օչաքով բերդին ամրութիւնները օդ կը հանեն, որն որ Քըլ-պուրնուին դիմացը Տնիերերին աջ կողմը կ'իյնար:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

6. Տաճկի զօրքերը իօմէր փաշային հրամանատարութեամբը կը ջանան ինկուլ գետը անցնիլ, որ Ասիոյ մէջ Տաճկի և Ռուսաց սահմանները կը բաժնէ. Ռուսք ի սկզբան անդ զէմ դնելէն ետքը՝ կը սախալուին ետքաշուկլդէս ի Քութայիս, հինգ թնդանօթ Տաճկաց ձեռքը թողլով:

21. Դաշնադրութիւն Գաղղիոյ ու Անգղիոյ մէկ կողմանէ և Ըուեաի մէջ միւս կողմանէ. ասդաշնադրութեան զօրութեամբը կը պարտաւորի Ըուեա տեղիք չտալու Ռուսաց ու և իցէ պահանջմանը, և զէնքով գէմ դնելու՝ թէ որ Ռուսաւտան ուզէ Ըուեաի տէրութեան ու և իցէ մասը դրաւել. միանգամայն կը պարտաւորի Ըուեա ծանուցանելու իր դաշնակիցներուն Ռուսաց կողմանէ եղած ու և իցէ առաջարկութիւն մը, որպէս զի ամենայն միջոցով օգնեն իրեն արևմտեան երկու դաշնակից պետութիւնները:

28. Դարս քաղաքը անձնատուր կ'ըլլայ Ռուսաց Մուրավիէֆ զօրավարին, բոլոր մէջի բերդապահներովը, որոնց հետ մէկտեղ նաև Վասրֆ փաշան և Ուիլիմս անգղիացի զօրավարն ալ իր սալաներով գերի կ'երթան:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

8. Ռուսք յարձակում մը կ'ընեն Դաղղիացւոց Պայտարի (ի Նըիմ) ձորին մէջ կեցած զօրաց առաջապահ գնդերուն վրայ. բայց կոտորածով ետ կը մղուին Տ' Օդըմար զօրավարին գնդէն:

10. Պալցիկ ծովուն պաշարումը կը վերցընեն միացեալ նաւախումբերը:

16. Պաշտօնագիր Պուլ կոմսին Աւստրիոյ Բերըպուրկ կեցող գեսապանին: Աս ծանուցագրովս կը պահանջէ Աւստրիա՝ որ Ռուսը ընդունի հետեւալ առաջարկութիւնս: Ա. Դաստուբան իշխանութեան. Ռուսի ունեցած պաշտամանութիւնը բոլորովին վերցուի ասսնց վրայէն. Ժողովրդեան ուզելովս ու գործակցութեամբը նոր բարեկարգութիւն մը ըլլայ նոյն իշխանութեանց կառավարութեանը մէջ երկրին պիտոյիցը համեմատ՝ հաճութեամբ և հաւանութեամբ Մուլգանին և միաբան խորհրդով դաշնակից պետութեանց: Ռու-

սաստան իր Եւրոպեան մասին Տաճկի հետ ունեցած սահմանները փոփոխէ Ետքաշուելով ու տեղալով Տաճկի՝ ի փոխարէն ան երկիրներուն ու բերդերուն, որոնք որ գրաւեր ու աիրեր Են միացեալ գաշնակից պետութիւնները: Աս նոր սահմաններուն գիծը պիտի ըլլայ Քոդինէն սկսեալ ինչուան Սաճիք լիճը: Աս երկիրս որ պիտի տայ Ռուսաստան Դանուբեան իշխանութեանց՝ պիտի ըլլայ Մուլգանին իշխանութեանը տակ: Բ. Դաստուբան Դանուբի և իրեն բերաններուն ազատութիւնը Եւրոպական պետութեանց ըրած նոր բարեկարգութիւններովը բոլորովին պիտի ապահով ցուի: Գ. Սև ծովը բոլորովին գոյ պիտի ըլլայ որ և իցէ ազգի պահանջմունքներէն: Դ. Սև ծով Սև ծովը բոլորովին գոյ պիտի ըլլայ ու իցէ ազգի պահանջմական նաւերուն: ասով պիտի ցգանունի Սև ծովը եզրեն ոչ պահանջմական նաւարարան, և ոչ իսկ ալ պիտի շինուուի: Իսկ Սև ծովը եզրերի պիտի ըլլայ միայն քանի մը պղափ նաւեր պիտի ունենան որոշեալ թուով իրենց զինուորական պիտոյիցը համար միայն: Դ. Տաճի հաղորդական Եղանգակունիւթիւնները: Քրիստոնեայ հպատակաց կամ Ռայեաններուն վիճակը պիտի լաւցուի, բայց առանց Մուլգանին իշխանութեանն ու իրեն պատուոյն գաղելու: Արդէն աս բանիս նկատմամբ Աւստրիոյ, Գաղղիոյ, Անգղիոյ և Տաճկի մէջ խօսակցութիւններ եղած են, և Ռուսաստան ալ կը հրաւիրուի աս բանիս և խաղաղութեան գործակից ըլլալու: Ե. Առանցին պայմանադրամիւնները իրաւունք ունին Եւրոպակիցի օգտին ու խաղաղութեանն համար հարկաւոր սեպուած աս չորս պայմաններէն դուրս՝ ուրիշ մասնաւոր պայմաններ ալ առաջարկելու Ռուսաստանի:

31. Սեւասդոբովի վաճառանոցներն ու զինուորական շահմարանները կը սկսին կործանել Գաղղիացիք ու Անգղիացիք:

1856 — ՅՈՒՆՈՒԱՐ

5. Պաշտօնագիր Նեսելըոտ կոմսին առ Կորչագովի իշխան դեսպան Ռուսիոյ ի Վենենա: Ռուսաստան խաղաղութեան սիրոյն համար ընդհանրապէս յանձն կ'առնէ Աւստրիոյ առաջարկութիւնը, և միայն քանի մը փոփոխութիւններ կ'ընէ մէկ երկու յօդուածի մէջ: Նախ բոլորովին ընդունիլիր հինգերորդ յօդուածը, որովհետեւ աւելորդ և շփոթութիւն ձգող խօսակցութեանց պատճառ կընայ ըլլալ: Դարձեալ Ռուսիոյ համար խիստ ծանր է՝ որ իրմէն միայն նիւթական երաշխաւորութիւն մը պահանջուի, և Տաճկէն ոչ: Կայսրը հասուն քըննութենէ մը ետքը կ'ընդունի Աւստրիոյ առաջարկութեանը երկրորդ ու չորրորդ յօդուածները: Գալով առջի յօդուածին, ուր որ խօսք կ'ըլլայ թէ սահմանագլուխները կանոնաւորելու անուամբ Ռուսը երկիր մը աայ Տաճկի, աս յօդուածը կըր-

նայ աս կերպով սրբագրուիլ . այսինքն՝ Ռուսը կը պարտաւորի ետ դարձընելու Տաճկի Դարսի բեր . զը , ու միանդամայն ան Երկիրները , որ Աօփոյ մէջ դրաւեց աս վերջի սպատերազմիս տառեն . որուն փոխարէն ետ դարձընեն Ռուսին Գաղղիա ու Ան գղիա ան Երկիրներն ու բերդերը , որոնց տիրեցին աս սպատերազմիս ատեն : Իսկ Երբորդ յօդուածը աս կերպով փոփոխուի . Սև ծովուն եզերքները բնաւ նաւարան մը չկարենայ շինուիլ . իսկ Ռուսաստան ու Տաճկաստան հաւասար զօրութեամբ նուեր ունենան նոյն ծովուն մէջ իրենց եղերաց պաշտպանութեանը համար :

9 . Տաճկի քրիստոնեայ հպատակաց ունեցած սաացուածքներուն իրաւունքը ապահովցընելու համար ժողովք մը կը գումարուի ՚ի Կոստանդնուպոլիս Գաղղիոյ , Աւստրիոյ , Անդղիոյ գեսպաններուն իրաւունքը ապահովցընելու համար ժողովք մը չուներ աս ժողովքիս մէջի ըլլալիք որոշմանցը նկատմամբ իր տէրութիւնէն :

12 . Աւստրիա և արևմտեան պետութիւնները կը պահանջեն որ Ռուսաստան առանց փոփոխութեան մը ընդունի Աւստրիոյ ըրած առաջարկութիւնը :

16 . Պաշտօնագիր հեռագրական Աւսելլուս կոմսին առ իշխանն Կորչչաքով՝ գեսպան ՚ի Վեննա : Ռուսաստան կ'ընդունի պարզաբար և առանց փոփոխութեան մը Աւստրիոյ ըրած առաջարկութիւն :

19 . Շըջաբերական Ռուսիոյ կառավարութեան իր օտար տէրութեանց քով ունեցած գործակատարներուն : Աս գրուածքիս մէջ կը դնէ այն պատճառները , որոնց համար կայսրը կարեոր սեպեց ընդունելու Աւստրիոյ առաջարկութիւնը : Ուրիշ սովորուկան պատճառներէ զատ կը յիշէ բոլոր Եւրոպիոյ խաղաղութիւն ուզելը , և թէ որչափ որ պատերազմը երկննալու ըլլար , այնչափ աւելի ալ մեծ պիտի ըլլար ընելիք զոհը և շփոթութիւններն ալ աւելի պիտի շատնային :

20 . Աւստրիա կը ծանուցանէ Բրուսիոյ թէ ինչպէս Ռուսը ընդունեցաւ իրեն եղած վերջի առաջարկութիւնը , որուն ընդունելութեանը համար մեծապէս օգնեց Բրուսիա իրեն աղդեցութեամբը : Անոր համար կը յուսայ Աւստրիա՝ որ Բրուսիան յանձն կ'առնէ մասնակից ըլլալան ժողովքներուն , որ խաղաղութեան հաստատութեանը համար պիտի գումարուին աս մօտ օրերս . որով Երբոր հրաւերք դայ իրեն ալ արևմտեան պետութիւններէն ժողովքի մարդ խաւրելու իր կողմանէ , անշուշտ Բրուսիա չմերժեր ատ հրաւերքը :

26 . Օսմաննեան տէրութեան մեծ խորհրդարանը կ'ընդունի քրիստոնէից կրօնական ազատութենդ հանուր սկզբունքը :

— Բրուսիա պատասխանելով Աւստրիոյ ամսուս 20ին առւած ծանուցագրին կ'ըսէ՝ թէ դը ժուարութիւն մը չունի ժողովքի համար եղած հրաւերքն ընդունելու , ևս առաւել որ ինքը շատ աշխատեր է Ռուսիոյ ընդունելիքնել տալու Աւստրիոյ ըրած վերջին առաջարկը :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

1 . Աւստրիոյ , Գաղղիոյ , Մեծին Բրիտանիոյ . Ռուսիոյ ու Տաճկի լիազօր գեսպանները ժողով քի կը գումարուին Վեննայի մէջ : Յունուարի 16ին Աւստրիոյ կողմանէ եղած առաջարկութեան հիմունքը կ'ընդունին և կ'արձանագրեն : Վերի յիշուած հինգ տէրութիւնները իրենց կողմանէ մէյմէկ լիազօր գեսպաններ պիտի անուաննեն , որպէս զի կարենան անոնիք ստորագրել նոյն առաջարկութեանը , զինագագարման ժամանակը որոշեն , և թէ Երբ խորհրդակցութեանց ժողովքը սկսի : Ընդարուելիք լիազօր գեսպանները իրեք շաբաթէն բարիզ պիտի գտնուին :

11 . Արձանագրութիւն Կոստանդնուպոլսոյ մէջ ժումարուած ժողովքին , ուր որ սահմանուեցաւ Դաննուբեան իշխանութեանց ապագայ վեճակին ու կառավարութեան կերպը . աս ժողովքիս ներկայ էին Գաղղիոյ , Անդղիոյ գեսպաններն և Օսմաննեան տէրութեան պաշտոնները (Տ . 9 Յունուար) : Բարձրագոյն գուռ կը ճանչնայ ու կը հաստատէ Դաննուբեան իշխանութեանց ան ամէն իրաւունքներն ու արտօնութիւնները , որ ինչուան հիմա ունեցեր են ժնալով միշտ Տաճկի տէրութեան ամբողջութեանը մաս : Աս իշխանութեանց գրամական ու նեղքին կառավարութիւնը բոլորովին զատ պիտի ըլլայ Օսմաննեան վեհապետութեանը տակ : Օսբոտարները ցկեանս պիտի ըլլան և պիտի ընտրուին երկրին առաջարկութիւն հարկ մը պիտի վճարեն . (Երկուքը մէկէն կը վճարեն ատրին 2,115,000 զուռուուշ) : Կրօնական ազատութիւնը ըստ ամենայնին : Որ և իցէ վալաբիացի ու մոլտավիացի՝ տէրութեան ու և իցէ պաշտօնին կրնան գրուիլ : Ինչ և իցէ վիճակի մարդ . առանց կրօնական խարութեան , նոյն իրաւունքները պիտի ունենան , և կարենան պիտի ստացուածք ունենալ : Ազատութիւն վաճառականութեան : Օսբոտարները ինքնակալը պիտի անուաններէն իրեն առաջարկուած իրեք անձանց մէջէն մէկը ընտրելով : Ինչուան որ աս նոր բարեկարգութիւնները՝ գործ գրուին , առժամանակեայ կերպով երկրին կառավարութիւնը +այնունշնչը ձեռքը պիտի ըլլայ : Օսբոտարները պիտի անուաննեն երկրին պաշտօնեանները , ինչպէս նաև զանոնիք պաշտօնեալ գործ իրենց ձեռքն է : Երկու իշխանութեանց ալ օրէնսդրութիւնը նոյն պիտի ըլլայ . իսկ օրէնսդրութիւնը սահմաննելը ծերակոյտը պիտի ընէ :

— Սիացեալ բանակները Սեւաստոպոլի Ազեք սանդր բերդը օդ կը հանեն :

Կը շարունակուի :